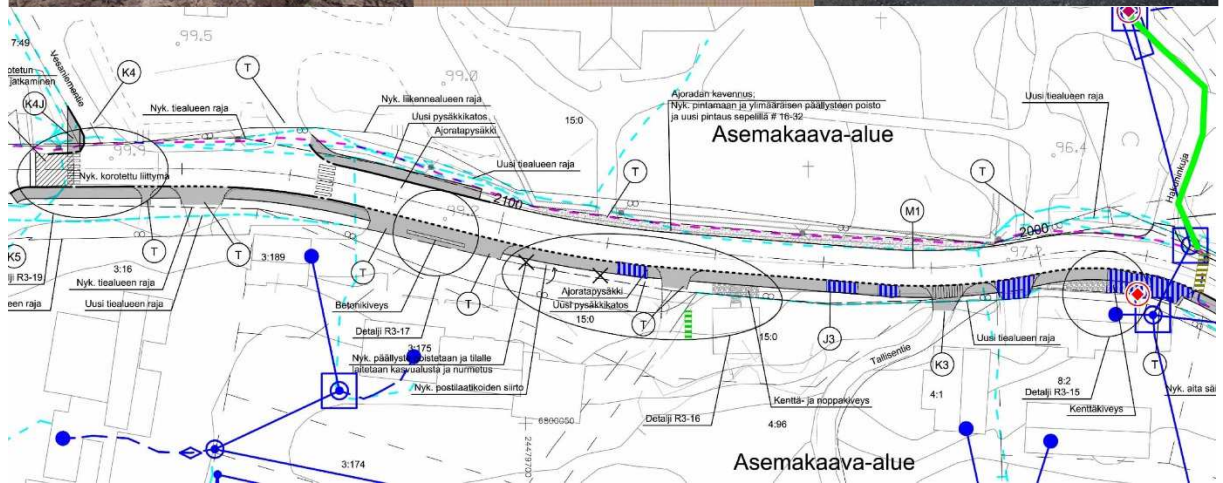

VESILAHTI KIRKONKYLÄ

KEVYENLIIKENTEENVÄYLÄN RAKENTAMISEN JA MAAKAAPELOINTITYÖN ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	4
1.1	Hankkeen tausta	4
1.2	Valvotun linjauksen lähistön kohteet.....	4
1.3	Käytetyt menetit	5
2	Havainnot	6
3	Yhteenveto	16
4	Lähteet.....	17

Liite 1. Digitaalikuvaluettelo

Kartta 1. Havaittujen ilmiöiden A - F sijainti, MK 1: 900

Kartta 2. havaitun ilmiön G sijainti, MK 1: 700

Taustakartat:

Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 12/2015 aineistoa

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

VESILAHTI KIRKONKYLÄ, KEVYENLIIKENTEENVÄYLÄN RAKENTAMISEN JA MAAKAPELOINTITYÖN ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

Tiivistelmä

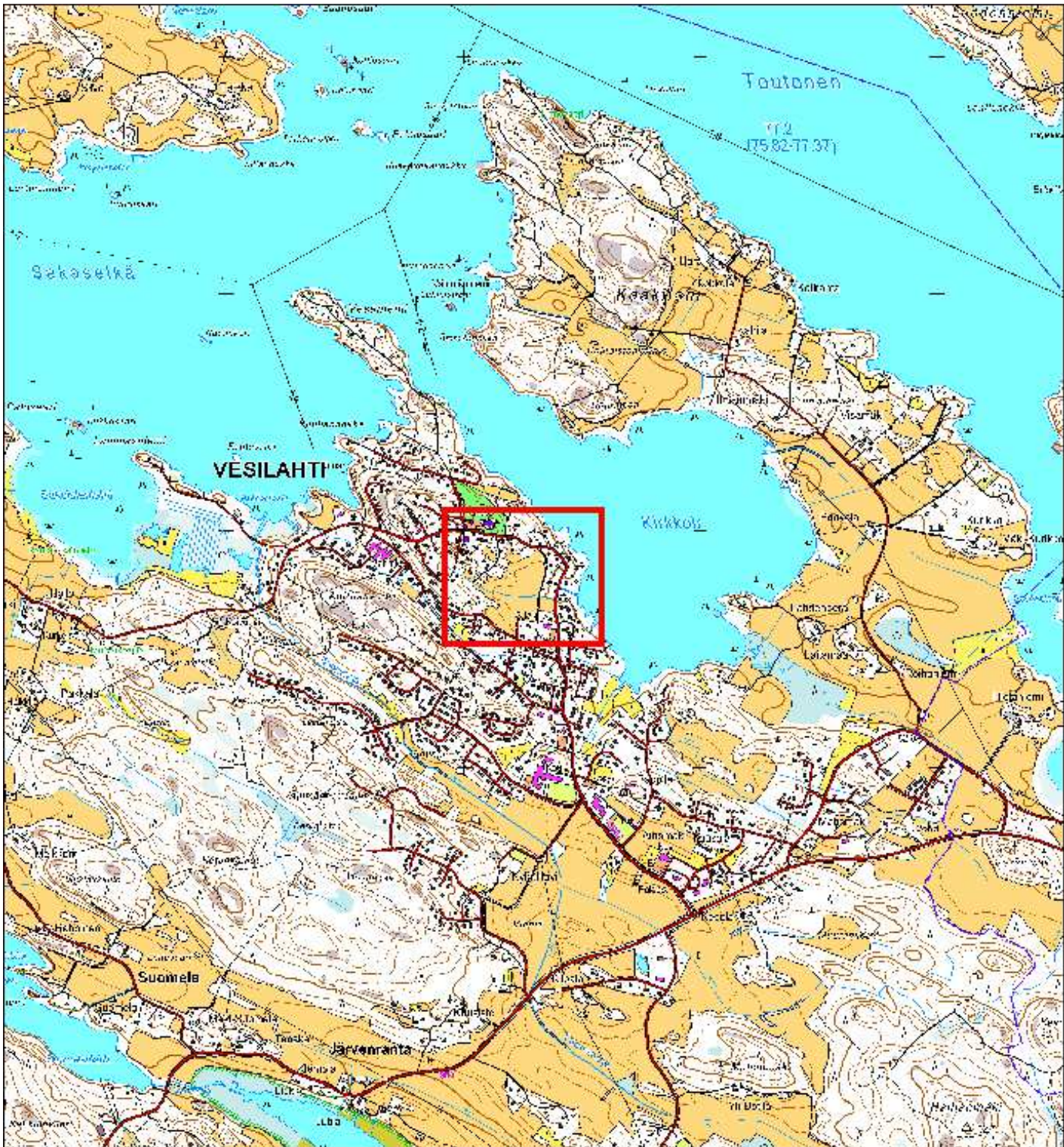
Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti kesällä 2015 arkeologisen valvonnan Vesilahdessa, Vesilahden kivisakariston ja Kirkonkylän historiallisen kylänpaikan ja Kirmukarmun polttokenttäkalmiston lähistöllä ja historiallisen Vesilahti – Valkkinen tielinjan alueella. Valvonta liittyi Pirkanmaan ELY-keskuksen kevyenliikenteenväylän rakentamistyöhön ja samalla tehtyyn Elenia Oy:n maakaapelointityöhön. Valvotut alueet sijaitsivat Rautialantien varressa, Vesilahden kirkon ja seuraintalon läheisyydessä sekä kevyenliikenteenväylän varressa ja omakotitalotontilla Kirmukarmun polttokenttäkalmiston länsi- ja pohjoispuolella. Valvonnan kenttätyöt tehtiin pienenessä pätkissä, usean päivän aikana 11.5.-27.7.2015 välisenä aikana siten, että valvottuja päiviä maastossa tuli yhteensä hieman yli 12. Valvonnan maasto- ja jälkitöistä vastasi arkeologi (FM) Kirsi Luoto. Valvonnan jälkityöt tehtiin talvella 2015, ja hankkeen kustannuksista vastasivat Elenia Oy ja Pirkanmaan ELY-keskus.

Valvonnan yhteydessä havaittiin arkeologisesti mielenkiintoisi ilmiöitä seitsemässä kohtaa (A – G) valvonnassa kaivettuja alueita. Ilmiöt liittyivät pääasiassa alueen 1800- ja 1900-lukujen ihmistoimintaan tai myöhempään maankäyttöön. Linjauksella 1 sijaitsevasta havaintokohta C:stä tavattu, suppea ja vajaan 10 cm paksuinen kulttuurimaakerros liittyyne Vesilahden Kirkonkylän 1700-luvun puolivälin tienoon asutusvaiheeseen.

Arkisto- ja rekisteritiedot

Tutkimuskohteen nimi:	Vesilahden kivisakaristo (1000014810) keskiaikainen kirkonpaikka Kirmukarmu (922010020) rautakautinen polttokenttäkalmisto Vesilahden kirkonkylän historiallinen kyläpaikka (ei mj-rekisterissä)
Tutkimuksen laatu:	Arkeologinen valvonta kevyenliikenteenväylän rakentamisen ja maakaapelointityön yhteydessä.
Tutkijat:	FM Kirsi Luoto
Tutkimuslaitos:	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Kenttätyöaika:	11.5.-27.7.2015, yhteensä 12 kenttätyöpäivää
Tutkitun alueen laajuus:	noin 140 m pitkä linjaus Vesilahden kirkon kohdalla Rautialantien varressa ja noin 100 m pitkä linjaus Vesilahden seuraintalon kohdalla Rautialantien länsireunassa.
Tutkimuksen tilaaja:	Elenia Oy
Kunta/kylä/tila	Vesilahti/ Kirkonkylä/922-413-x-x (useita tiloja)
Peruskartta:	2132 04, 2123 07, 2114 09
Sijaintikoordinaatit: (ETRS-TM35FIN)	P: 6801520 - 6802100 I: 318995 - 319445
Tutkimuksen löydöt:	KM 40621: 1 - 2
Aiemmat tutkimukset:	Kirmukarmu: 1894 A.O. Heikel: kaivaus 1897 A.O. & H.J. Heikel: kaivaus 1908 A.O.Heikel: kaivaus 1929 Nils Cleve: tarkastus 1939 Väinö Maajoki: inventointi 1977 Matti Bergström: tarkastus 1995 Jouko Pukkila ja Ville Laakso: inventointi 2011 Kirsi Luoto: tarkastus Vesilahden kivisakaristo: 1979 Arvo Kytölä: kaivaus
Raportin säilytyspaikka:	Alkuperäinen raportti Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistossa, kopiot Pirkanmaan maakuntamuseon ja Museoviraston arkistossa.

LÄHESTYMISKARTTA

Kuva 1. Tutkimusalueen suurpiirteinen sijainti merkitty kartalle punaisella laatikolla. Pohjakartta © Maanmittauslaitos 12/2015.

1 Johdanto

1.1 Hankkeen tausta

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti kesällä 2015 arkeologisen valvonnan Vesilahdessa, Vesilahden kivisakariston ja Kirkonkylän historiallisen kylänpaikan ja Kirmukarmun polttokenttäkalmiston lähistöllä ja historiallisen Vesilahti – Valkkinen tielinjan alueella (kuva 1). Valvonta liittyi Pirkanmaan ELY-keskuksen kevyenliikenteenväylän rakentamistyöhön ja samalla tehtyyn Elenia Oy:n maakaapelointityöhön. Valvotut alueet sijaitsivat Rautialantien varressa, Vesilahden kirkon ja seuraintalon läheisyydessä sekä kevyenliikenteenväylän varressa ja omakotitalotontilla Kirmukarmun polttokenttäkalmiston länsi- ja pohjoispuolella (kuva 2). Valvonnan tarpeellisuus on määritelty Pirkanmaan maakuntamuseon lausunnoissa DIAR: 442/2014 ja 496/2014.

Valvonnan kenttätyöt tehtiin pieniessä pätkissä, usean päivän aikana 11.5.-27.7.2015 välisenä aikana siten, että valvottuja päiviä maastossa tuli yhteensä hieman yli 12. Valvonnan maasto- ja jälkitöistä vastasi arkeologi (FM) Kirsi Luoto. Valvonnan jälkityöt tehtiin talvella 2015, ja hankkeen kustannuksista vastasivat Elenia Oy ja Pirkanmaan ELY-keskus.

1.2 Valvotun linjauksen lähistön kohteet

Kirmukarmu (922010020)

P (ETRS-TM35FIN): 6801596 I (ETRS-TM35FIN): 319356

Z/m.mpy alin: 85,00 Z/m.mpy ylin: -

Kohde sijaitsee Vesilahden kirkosta 450 m kaakkoon (kuva 2). Kalmisto on sijannut Kirkkolahden rannasta 300 m itään, peltojen ympäröimällä mäellä nykyisen Seurojentalon pihamaalla. Kirmukarmun polttokenttäkalmistoa on käytetty mero-vingi- ja viikinkiaikana, mutta sieltä tehty rahalöytö viittaavat myös tätä nuorempaan käyttöön. Löydöistä mainittakoon mm. kullattu eläimenmuotoinen miekanponsi, lukuisia erityyppisiä keihään-kärkiä, angoja, permiläisiä vyönheloja, ranne- renkaita, tasavartisia solkia, ketjuja jne. Kalmisto on todennäköisesti kokonaan tutkittu tai tuhoutunut.

Vesilahden Kivisakaristo (1000014810)

P (ETRS-TM35FIN): 6802040 I (ETRS-TM35FIN): 319148

Z/m.mpy alin: 95,00 Z/m.mpy ylin: -

Kohde sijaitsee Vesilahden kirkon itäpuolella, kirkkomaalla (kuva 2). Kirkon ympäristön muinaisjäännösalueetta ei ole rajattu. Vesilahden seurakunta on syntynyt 1300-luvun alkupuolella. Keskiaikaisesta kivikirkkohankkeesta on säilynyt muistona kivisakaristo, joka on muurattu todennäköisesti aikavälillä 1485-1500, luultavasti 1490-luvun viime vuosina.

Vesilahden Kirkonkylän kylätontti (ei muinaisjäännöstunnusta)

P (ETRS-TM35FIN): 6802015 (läntinen osa tonttimaata), 6801855 (itäinen osa tonttimaata)

I (ETRS-TM35FIN): 319270 (läntinen osa tonttimaata), 319450 (itäinen osa tonttimaata)

Z/m.mpy alin: 75 Z/m.mpy ylin: 92,5

Vesilahden kirkonkylän historiallinen kylänpaikka sijaitsee Vesilahden kirkon itäpuolella, pääosin nykyisen Rautialantien pohjoispuolella (kuva 2). Kylän tonttimaan suurempi, läntinen osa sijaitsee noin 100 m kirkosta itään, ja pienempi, itäinen tonttimaa noin 380 m kirkosta itäkaakkoon. Vesilahden kirkonkylässä oli maakirjojen mukaan 1500-luvulla yhdeksän taloa. Kylän tonttimaata ei ole inventoitu eikä kylänpaikkaa näin ollen tarkemmin maastotutkimuksin rajattu.

Historiallinen Vesilahti – Valkkinen –tielinjaus (ei muinaisjäännettunusta

P (ETRS-TM35FIN): 6801985I (ETRS-TM35FIN): 319110 Koordinaatit viittaavat pisteeseen Vesilahden kirkon eteläpuolella.

Z/m.mpy alin: 75,00 Z/m.mpy ylin: 100

Historiallinen Vesilahti – Valkkinen –tielinja noudattelee maakaapeloinnin ja tienparantamisen hankealueella nykyistä Rautialantien linjausta. Vesilahti – Valkkinen tie yhdisti pitäjän keskuksia, ja sen linjaus käy ilmi muun muassa teoksista Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 (2010) ja Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (1989).

1.3 Käytetyt metodit

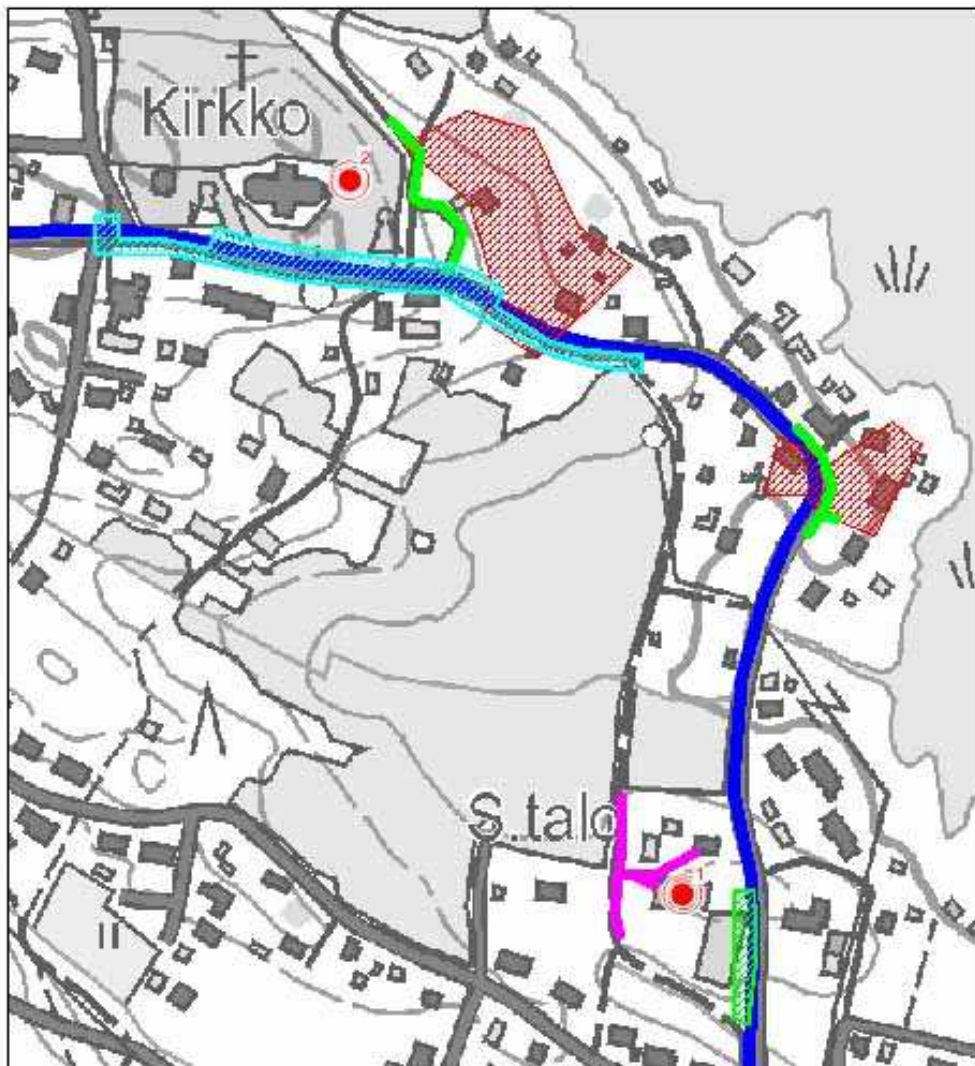
Varsinaista valvontatyötä ennen valvottavaksi määrättyt linjanosat käytiin läpi maastossa ja dokumentoitiin valokuvaamalla digitaalikameralla. Valvottaviksi määritellyllä rakennettavan ja Vesilahden kirkon läheisyydessä sijaitsevan kevyenliikenteenväylän linjauksella valvontaa suoritettiin koko linjauksen matkalla niillä osin, joissa luonnollisen maannoksen ei tiedetty varmuudella olevan modernin maankäytön vuoksi tuhoutunutta. Valvontaa tehtiin pienissä osissa seuraten kevyenliikenteenväylän rakentamisprosessin luonnollista tahtia ja työjärjestystä. Tämä tarkoitti sitä, että valvontarupeamien pituus kirkon läheisyydessä vaihteli tunnista kokonaisiin perättäisiin päiviin.

Seuraintalon vieressä kevyenliikenteenväylän kohta kuorittiin arkeologin valvonnassa kauttaaltaan ennen työmaan muiden vaiheiden suorittamista. Elenia Oy:n maakaapelien kaivun yhteydessä tehty arkeologinen valvonta suoritettiin läpi koko valvottavaksi määrätyn maakaapelilinjauksen. Maakaapelilinja oli merkitty maastoon merkkipaaluilla. Kaivetun kaapeliuran leveys oli pinnassa noin 50 cm, ja pohjalla 40 cm ja kaivanto oli keskimäärin 100 cm syvä.

Kaivutyö kaikissa työkohteissa eteni arkeologin valvonnassa. Kohdat, jotka osoittautuivat arkeologisesti mielenkiintoisiksi, dokumentoitiin valokuvaamalla digitaalikameralla ja tekemällä niistä muistiinpanoja. Valvontaan liittyvät jälkityöt tehtiin talvella 2015. Kartat piirrettiin käyttäen Map Info-paikkatieto-ohjelmistoa ja digitaalikuvat arkistoitiiin Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistoon Tampereella. Löydöistä relevanteiksi katsotut luetteloitiin Kansallismuseon kokoelmiin päänumerolle KM 40621.

2 Havainnot

Valvonnassa tehdyt havainnot esitellään jäljessä linjauksittain siten, että linjauksen 1 muodostaa rakennettu ELY:n kevyenliikenteenväylä Vesilahden kirkon läheisyydessä (paaluvälit 1840 – 2200) ja linjauksen 2 Hakuninkujalta kohti luodetta kulkeva maakaapelikaivanto linjauksen 1 pohjoispuolella (2a) ja maakaapelikaivanto Rautialantien pohjoisreunassa Pajaranta-nimisen, koilliseen pistävän pihatien läheisyydessä (2b). Linjaukset 3 käsittää rakennetun ja valvottavaksi määrätyn kevyenliikenteenväylän Vesilahden seuraintalon itä- ja kaakkoispuolella (paaluvälit 1370 – 1435) ja linjaukset 4 maakaapelikaivannon Kirmukarmun muinaisjäännöksellä sekä sen länsi- ja lounaispuolella. (kuva 2)

Kuva 2. Valvonnassa kaivetut linjaukset 1 – 4 ja alueen arkeologiset kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos 12/2015.

Linjaus 1 (PL 1840 – 2200)

Linjaus 1 käsittää 340 m pitkän ja noin 2 – 4 m leveän alueen Rautialantien eteläreunassa (kuva 3). Kirkon kohdalla valvottavaa kaivuta suoritettiin myös tien pohjoispuolella sekä eteläpuolella tapulin ympäristössä. Kaivu käsitti myös yhden Rautialantien poikki kaivetun kaapeli-kaivannon, muut tien alitukset tehtiin tunkkaamalla. Jo silmämääräisen havainnoinnin ja alueen asukkaiden muistitiedon perusteella osa kevyenliikenteenväylän sijoittumisalueesta vaikutti maannokseltaan erittäin sekaantuneelta. Rautialantien väylää on kunnostettu ja pinnoitettu muutamaankin otteeseen, viimeisin suurempi kunnostustyö tehtiin muistitiedon mukaan 1980-luvulla. Tässä yhteydessä tietä oli korotettu ja kalliota räjäytetty kirkon etelä- ja lounaispuolisella linjauksen osalla (kuva 4).

Kuva 3. Linjaus 1:n itäosaa alkaen paalulta 1840. Kuorma-auton takaa kääntyy Rautialantien loivasti luoteeseen, kirkonmäelle. Kuvattu idästä. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 1)

Kuva 4. Kevyenliikenteenväylän rakennustyömaa suurin piirtein paalulta 2000 itään. Maannos kirkon edustalla oli pitkälti sekoittunutta Rautialantien 1980-luvulla tehtyjen parannusten johdosta. Kuvattu idästä. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 2)

Linjaukselta 1 tehdyt havainnot liittyvät pääasiassa Vesilahden kirkonkylän kylänpaikan nuoreen käyttövaiheeseen 1800-luvulta 1900-luvun lopulle. Vanhan kaupan pohjoispuoliselta linjauksenosalta tehtiin kuitenkin vähäisiä havaintoja liittyen kylätontin 1700-luvun asutusvaiheeseen (havainto C). Seuraavassa linjaukselta 1 tehdyt havainnot on kuvailtu havaintokohdittain (A – E).

Havainto A:

Linjauksen 1 itäosan kaivannossa, useassa kohtaa noin 60 cm syvyydellä havaittiin tummaa nokimaata, joka sisälsi hiiltä, palanutta savea, posliinia, nuorta fajanssia ja tiilenpaloja (kartta 1, kuva 5). Kerroksen paksuus vaihteli 5 – 15 cm välillä, eikä se muodostanut yhtenäistä, ehjää aluetta vaan esiintyi kaivannossa sporadisesti. Nokimaakerros tulkittiin löytöjen perusteella ajoittuvan 1900-luvun alkuun. Maannos kohdissa, joissa nokimaata esiintyi Rautialantien vie-reisessä eli kaivannon pohjoisprofiilissa oli tyypillisesti seuraava:

- 0 – 10 cm asfaltti
- 10 – 45 cm sora
- 45 – 65 cm hiekka
- 65 – 77 cm nokimaa (1900-luku)
- 77 – 89 cm nokimaan ja hiesusaven vaihtumiskerros
- 89 cm -> hiesusavi

Kuva 5. 1900-luvulle ajoittuva nokimaakerros linjauksen 1 itäosassa (havainto A). Kuvattu etelästä. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 3)

Todennäköisesti 1900-luvun alkuun ajoittuvan nokimaa kerroksesta oli havaittavissa, että modernit tiekerrokset ovat jyrkentäneet Rautialantien rinneprofiilia vanhan kaupan itäpuolisella rinneosuudella. Rinne on ollut luonnostaan hieman loivempi vielä 1900-luvun alkupuolella. Paikoin nokiaan seassa esiintyi särmikästä lohkokiveä. Erityisesti kohdassa K1 (kartta 1), kaivannon eteläprofiilissa oli 40 – 100 cm syvyydellä mustaa multaa, jonka seassa esiintyi halkaisijaltaan 20 cm olevia, särmikkäitä kiviä. Löytöinä kerroksesta saatiin mm. muovinen, 5 cm korkea lääkeampulli, tiilenkappaleita, värittömän astialasin kappale ja fajanssilautasen kappale, joiden perusteella särmäkiviä sisältänyt kerros ajoittunee samoihin aikoihin tumman nokimaakerroksen kanssa eli 1900-luvun alkupuolelle. Vaikuttaa siltä, että 1900-luvun alkupuolen ihmistoiminta on tuhonnut suurelta osin tätä vanhemmat kulttuurikerrokset kaivannon alueelta.

Havainto B:

Linjauksen keskiosassa, vanhan kaupparakennuksen läheisyydessä sekä Rautialantien pohjois-että eteläpuolella, oli 56 – 85 cm syvyydestä alkaen havaittavissa noin 5 cm paksu nokimaakerros, jonka seasta löytyi tiilenkappaleita, palanutta luuta, palanutta savea, punasavikeramiikkaa ja maatumutta puuta (kartta 1, kuva 6). Tumma nokimaakerros oli tiivistä ja haisi mädäntyneeltä ja esiintyi linjauksella sporadisesti. Löytöjensä perusteella se vaikuttaa ajoittuvan 1800-luvulle. Etenkin kirkon eteläpuolisella, mäen lakialueella oli selvää, että 1980-luvulla tehty tienparannus oli aikanaan tuhonnut lähes kaikki merkit alueen aiemmasta ihmistoiminnasta. Maannos kaivannossa oli pitkälti sekaantumutta ja sisälsi alueelta räjäytettyjen kallionlohkareiden lisäksi löytöjensä perusteella 1800-luvulle ajoittuvaa nokimaata, soraa ja hiekkaa, kaikki sekaisin yhdessä täyttömaakerroksessa. Maannos kaivannon pohjoisprofiilissa, kirkon eteläpuolisella alueella, oli tyypillisesti seuraava:

- 0 – 13 cm asfaltti
- 13 – 47 cm ruskea hiekka
- 47 – 64 cm harmaa sora
- 64 – 84 cm tummanharmaa nokimaa (1800-luku?)
- 84 – 99 cm punertava hiesu
- 99 – 109 cm harmaa hiesu

Kuva 6. Esimerkkiprofiili havainto B:n 1800-luvulle ajoittuvasta nokimaasta. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 4)

Havainto C:

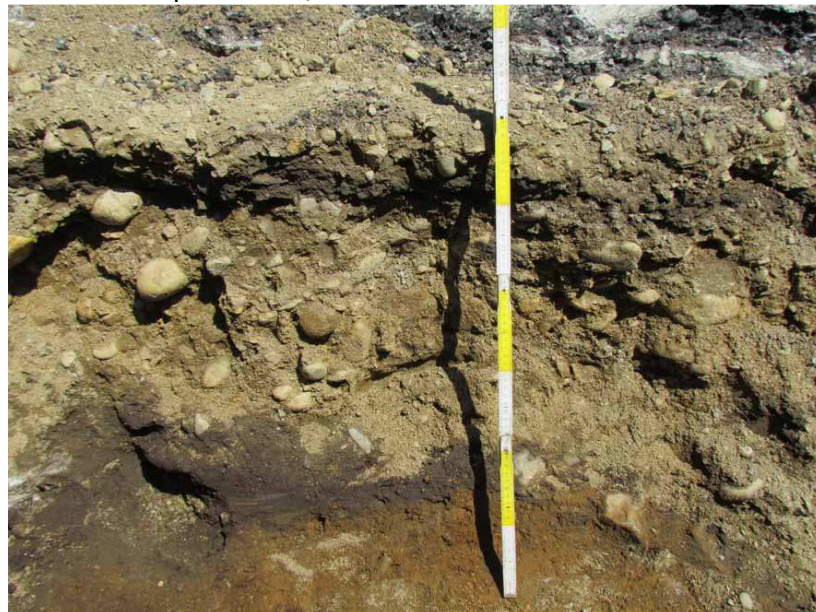
Rautialantien varresta, vanhan kyläkaupan koillisnurkan edustalta havaittiin noin 80 cm syvyydessä paksuudeltaan 7 cm oleva kulttuurimaaläikkä. Kyseessä oli tummanharmaa, tiivis noki-maa, joka peitti kaivetun sadevesikaivonpaikan noin 90 x 50 m olevalta laajuudelta (kartta 1, kuva 7). Kulttuurimaannoksesta löydettiin palamattomia luita, punasavikeramiikkaa, tiilenkappaleita sekä vihreää astialasia, jossa oli havaittavissa kuplia. Löytöjen joukossa oli myös ehjä, kohokruunuleimallinen liitupiipun koppa (KM 40621:2), joka ajoittuu 1700-luvulle sekä 1 äyrin kuparikolikko (KM 40621:1) vuodelta 1746, Fredrik I:n ajalta (1721 – 1751)(kuva 9). Kulttuurimaannoksen esiintyminen kertoo Vesilahden Kirkonkylän kylätontin ulottuneen 1700-luvun puolivälin tienoilla myös historiallisen Vesilahti-Valkkinen tielinjan (nyk. Rautialantie) eteläpuolelle.

Kuva 7. Kohta vanhan kaupparakennuksen koillisnurkalla, jossa 1700-luvun puoliväliin ajoittuva kulttuurimaannos havaittiin. Työmies seisoo suurin piirtein löydön kohdalla. Kuvattu idästä. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 5)

Kaivannon luoteisprofiili kohdassa, jossa kulttuurimaannos esiintyi:

- 0 – 18 cm asfaltti
- 18 – 28 cm ruskea sora
- 28 – 33 cm harmaa sora
- 33 – 53 cm ruskea sora
- 53 – 78 cm harmaa sora
- 78 – 85 cm tummanharmaa nokimaa (1700-luvun puoliväli)
- 85 – 110 cm punertava, luontainen sora

Kuva 8. Kuvan vasemmassa laidassa nähtävissä 1700-luvun puoliväliin ajoittuvaa kulttuurimaata. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 6)

Kuva 9. Havaintokohdasta C, kulttuurimaannoksesta löydetyt 1 äyrin hopearahalaskua noudattava kuparikolikko vuodelta 1746 (KM 40621:1) sekä ehjä, kohokruunuleimallinen liitupii-pun koppa (KM 40621:2). (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 7)

Havainto D:

Tapulin ympäriltä, sen länsi-, pohjois- ja itäseinämien vierestä, kaivettiin pintamaata pois noin 20 – 40 cm paksuinen kerros noin 1 m leveältä alueelta. Tapulin eteläseinä lepäsi maan pinnalle näkyvän kallion päällä. Länsiseinän vieressä maannos oli tuotua soraa ja tapulin luoteiskulmalle kulki kaapeli. Kaivussyvyys oli suurin (40 cm) tapulin pohjoisseinän vieressä (kuva 10). Kaivettu maannos oli sekoittunutta, ja maannoksesta oli havaittavissa, että Rautialantietä on korotettu tapulin kohdalla aikojen saatossa jopa metrin verran. Tapulin koilliskulmaan kulki kaapeli. Myös itäseinän viereinen maannos oli kaivussyvyudessa sekoittunutta.

Kuva 10. Tapulin pohjoisseinä, jonka vierestä pintamaata poistettiin 40 cm paksu, sekoittunut maakerros. Kuvattu koillisesta. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 8)

Tapulin länsipuolelle, noin 5 m päähän tapulin seinästä, kaivettiin noin 1,5 m syvyinen ja metrin levyinen kaivanto. Tapulin kohdalla kaivannosta, noin 90 cm syvyydellä maanpinnasta, oli havaittavissa täyttömaan alla paksuudeltaan noin 5 - 10 cm oleva, punertava likamaakerros (kartta 1). Likamaan seassa oli hajonnutta palamatonta puuta ja tiilenkappaleita. Hajonneiden puiden ja tiilien alla oli 5 cm paksu puusilppukerros, jonka alla puolestaan harmaata, likaista hiesua taas noin 5 cm paksu kerros. Hiesukerros lepäsi kallion päällä. Ajoittamaton likamaakerros liittyyne Vesilahden Kirkonkylän varhaiseen historialliseen ihmistoimintaan. Kulttuuri-kerrosta ei voitu ajoittaa valvonnan yhteydessä tarkemmin, sillä siitä ei saatu ajoittavia esine- löytöjä.

Havainto E:

Rautialantien eli historiallisen Vesilahti – Valkkinen tielinjan läpi kaivettiin avokaivanto Hakuninkujan itäpuolelta, noin 5 m päästä Hakuninkujan risteyksestä (kartta 1). Kaivanto kaivettiin kohtisuoraan tien poikki siten, että ensi kaivettiin tien eteläpuolisko auki, dokumentoitiin ja peitettiin, jonka jälkeen sama toistettiin tien pohjoispuoliskolle. Järjestely oli tarpeen, jotta Rautialantie pystyttiin pitämään käytössä myös kaivuun ajan. Kaivannon länsiprofiilin maannos oli seuraava:

- 0 – 17 cm asfaltti
- 17 – 67 cm ruskea sora
- 67 – 87 cm harmaa sora
- 87 – 92 cm ruskea, noensekainen sora, jonka seassa oli tiilenpaloja
- 92 – 95 cm punertava, luontainen sora

87 – 92 cm syvyydellä esiintyvää noensekaista ja tiiliä sisältävää soraa esiintyi vain osassa tielinjan profiilia. Tämä kertoo siitä, että nuoremmat kerrokset/ tien parantaminen on tuhonnut suurelta osin historiallisen tien vanhimpia kerroksia.

Linjaus 2

Rautialantieltä kohti luodetta, pitkin Hakuninkujaa kulkevalla linjauksella 2a ei havaittu merkkejä kulttuurimaannoksesta (kartta 1, kuva 11). Hakuninkuja 2:ssa sijaitsevan omakotitalon eteläpuolella kaivannon pohjoisprofiilin maannos oli seuraava:

- 0 – 20 cm tien pinnan sora
- 20 – 45 cm keltainen sora (täyttömaa)
- 45 – 90 cm ruskea sora, jonka seassa särmikkäitä lohkokiviä

Kuva 11. Maakaapelilinjaus 2a Hakuninkujan laidassa. Kuvattu kaakosta. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 9)

Maannos oli samankaltainen lähes koko kaivulinjauksella. Särmikkäät lohkokivet vaikuttivat räjäytysjätteeltä, jota on tuotu paikalle täyttömaan mukana.

Havainto F:

Omakotitalon länsipuolelta kaapelikaivannosta, löydettiin 170 cm pituinen, noin 70 cm leveä ja noin 20 cm paksu kivipaasi, jonka pinnassa oli pitkittäissuuntaisia uurteita (kartta 1, kuva 12). Uurteiden leveys oli noin 4 cm. Paaden toisessa reunassa oli kiinni tiilenpaloja ja laastia. Kyseessä voi olla Vesilahden harmaakivikirkon rakennusaineena käytetty kivipaasi, joka on päätynyt maannokseen siinä vaiheessa, kun kirkon seinät 1800-luvulla, lukuun ottamatta kivisakastia, purettiin ja käytettiin kirkkomaata ympäröivän aidan rakennusmateriaalina. Sekoituneessa maannoksessa olleen kivipaaden alkuperää on kuitenkin mahdotonta enää varmentaa.

Kuva 12. Litteä, kookas kivipaasi havaintokohdassa E. Kivi nostettuna kaivannon reunalle. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 10)

Linjauksella 2b, Vesilahden Kirkonkylän historiallisen kylätonttien läheisyydessä, ei havaittu merkkejä säilyneistä kulttuurikerroksista. Maannos Rautialantien kaarteessa, tien pohjoisreunassa olevassa kaapelikaivannossa oli kauttaaltaan sekoittunutta. Kaapelikaivanto kaivettiin noin 80 cm syvyyteen saakka (kuva 13).

Kuva 13. Maakaapelilinjausta 2b Rautialantien pohjoisreunassa, Vesilahden kirkonkylän itäisemmän tonttimaan läheisyydessä. Kuvattu luoteesta. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 11)

Linjaus 3:

Seuraintalon kaakkoispuolelle, Rautialantien länsireunaan rakennettavan kevyenliikenteenväylän kohdalta, noin 6 m levältä kaistalta, kaivettiin kaivinkoneella noin 1 – 1,5 m syvyinen kevyenliikenteenväylän sadevesiviemäröinnin ja salaojituksen mahdollistava kaivanto. Seuraintalon eteläpuolella sijaitsee nurmella oleva, tasainen alue, joka silmämääräisestikin tarkasteltuna vaikuttaa olevan keinotekoinen. Kaivu varmisti havainnon; Kaivannon länsiprofiilissa oli havaittavissa täyttömaata vähintään 1 m paksu kerros. Soran seassa oli suuria, särmikäitä kiviä, jotka vaikuttivat olevan jonkinlaista räjäytysjätettä. Paikoin täyttösoran seassa oli

myös tiilenpaloja ja tiiliä. Täyttömaan alla oli alueen luonnollista pohjamaata eli savea. Löytönä täyttömaan seasta saatiin moderni hevosenkenkä. Valitettavasti kaikki linjauksen 3 valvontaa koskevat kuvat tuhoutuivat inhimillisen erehdyksen vuoksi.

Havainto G:

Kaivetun alueen pohjoispäässä, kaivannon länsiprofiilissa oli noin 40 cm levyisellä alueella havaittavissa noin 60 cm syvyydestä alkaen 20 cm paksu tummanruskean, tahmean, savensekaisen hiekan kerros, joka haisi mädäntyneelle (kartta 2). Kerroksessa oli vähäinen määrä pinnaltaan hiiltynyttä puuta ja hiiltä. Löydötöntä kerrosta ei voitu valvonnan yhteydessä ajoittaa, mutta todennäköisesti se liittyy alueen historiallisen ajan ihmistoimintaan. Maannos kulttuurimaan kohdalla oli seuraava:

- 0 – 10 cm turve
- 10 – 60 cm sora (täyttömaa)
- 60 – 80 cm tummanruskea, tahmea, savensekainen hiekka, seassa hiiltä ja pinnaltaan hiiltynyttä puuta (ajoittunee historialliselle ajalle)
- 80 – 100 cm savi

Linjaus 4

Maakaapelikaivanto kulki pääosin kevyenliikenteenväylän vieressä, väylän itäpuolella Kirmukarmun polttokenttäkalmiston länsipuolella (kuva 14). Maakaapeli kaivettiin myös seuraintalon luoteisnurkkaan sekä muinaisjäännösalueella sijaitsevalle omakotitalolle (kuva 15).

Kuva 14 (vasen). Maakaapelikaivanto linjauksella 4, kevyenliikenteenväylän vieressä. Kuvattu pohjoisesta. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 12)

Kuva 15 (oikea). Maakaapelikaivanto omakotitalon pihapiirissä, Kirmukarmun muinaisjäännösalueella. Kuvattu lounaasta. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 13)

Maannos kevyenliikenteen väylän itäreunan kaapelikaivannon länsiprofiilin maannos oli kauttaaltaan seuraava:

- 0 – 10 cm turve
- 10 – 20 cm multa/hiekka
- 20 – 85 cm savi

Merkkejä muinaisjäännöksestä ei havaittu myöskään seuraintalolle johtavalta tai Kirmukarmun muinaisjäännösalueella sijaitsevasta kaapelikaivannosta. Maannos omakotitalon piha-

alueen muinaisjäännösalueella oli kaapelikaivannon länsiprofiilissa (kuva 16), pihan keskellä seuraava:

0 – 5 cm nurmi
5 – 20 cm multa
20 – 50 cm sekaantunut hiesu/multa, jonka seassa on kiviä
50 – 85 cm siltti/savi

Kuva 16. Maakaapelikaivannon länsiprofiili omakotitalon pihan keskivaiheilla. (Kuva: Vesilahti Kirkonkylä 2015: 14)

3 Yhteenveto

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti touko-heinäkuussa 2015 arkeologisen valvonnan Vesilahdessa, Vesilahden kivisakariston ja Kirkonkylän historiallisen kylänpaikan ja Kirmukarmun polttokenttäkalmiston lähistöllä ja historiallisen Vesilahti – Valkkinen tielinjan alueella.

Valvonnan yhteydessä havaittiin arkeologisesti mielenkiintoisi ilmiöitä seitsemässä kohtaa (A – G) valvonnassa kaivettuja alueita. Ilmiöt liittyivät pääasiassa alueen 1800- ja 1900-lukujen ihmistoimintaan tai myöhempään maankäyttöön. Linjauksella 1 sijaitsevasta havaintokohta C:stä tavattu, suppea ja noin 10 cm paksuinen kulttuurimaakerros liittyyne Vesilahden Kirkonkylän 1700-luvun puolivälin tienoon asutusvaiheeseen. Havainto osoittaa Kirkonkylän asutuksen sijainneen jo tuolloin osin myös historiallisen Vesilahti – Valkkinen tielinjan (nykyinen Rautialantien) eteläpuolella.

Akaan Viialassa 17.12.2015

Kirsi Luoto

Kirsi Luoto
arkeologi, FM
Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

4 Lähteet

Painamattomat lähteet:

Laakso Ville, Pukkila Jouko & Vuorinen Juha-Matti 1996. Vesilahti, arkeologinen inventointi 22.5.-14.6.1995. Pirkanmaan maakuntamuseon arkistossa.

Kytölä, Arvo 1979. Kertomus Vesilahden seurakunnan hautausmaalla olevan keskiaikaisen kivisakariston tutkimustyöstä. Museoviraston keskusarkistossa.

Poutiainen, Hannu 2014. Vesilahti, Ranta-Hovin asemakaava-alueen tarkkuusinventointi. Museoviraston keskusarkistossa.

Sähköiset lähteet:

Museovirasto, Kulttuuriympäristön tutkimusraportit.

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/raportti/read/asp/r_default.aspx (20.7.2015)

Museovirasto, Muinaisjäännösrekisteri.

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx (20.7.2015)

Liite 1. Digitaalkuvaluettelo

Kuvannut Kirsi Luoto 2015. Kuvat on arkistoitu Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistoon.

Kuva	Aihe	Kuvattu suunnasta	Pvm
1	Linjaus 1. itäosaa.	itä	11.5.
2	Kevyenliikenteenväylän työmaata kirkon eteläpuolella.	itä	1.7.
3	1900-luvulle ajoittuva nokimaakerros linjauksen 1 itäosassa. etelä		12.5.
4	Havainto B, nokimaata 1800-luvulta.	-	27.5.
5	Havaintokohta C:n sijainti.	itä	25.7.
6	Kaivannon luoteisprofiili havaintokohdassa C.	-	25.7.
7	Löytöjä havaintokohta C:stä.	-	17.12
8	Tapulin pohjoisseinämä.	koillinen	20.5.
9	Maakaapelilinjaus 2a Hakuninkujan laidassa.	kaakko	24.7.
10	Havaintokohdan E litteä kivipaasi.	-	24.7.
11	Maakaapelilinjausta 2b Rautialantien pohjoisreunassa.	luode	23.7.
12	Maakaapelikaivanto kevyenliikenteenväylän vieressä linjauksella 4.	pohjoinen	17.7.
13	Maakaapelikaivanto omakotitalon pihapiirissä, Kirmukarmun muinaisjäännösalueella.	lounas	23.7.
14	Kaapelikaivannon länsiprofiili omakotitalon pihan keskivaiheilla linjauksella 4.	-	23.7.

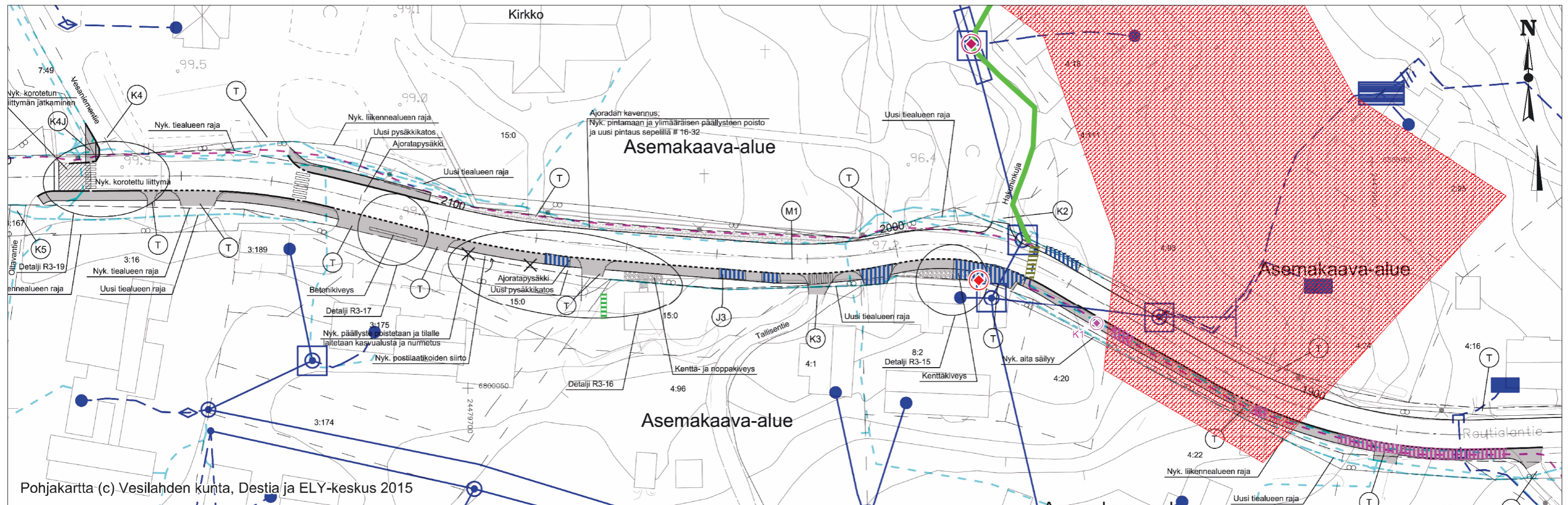
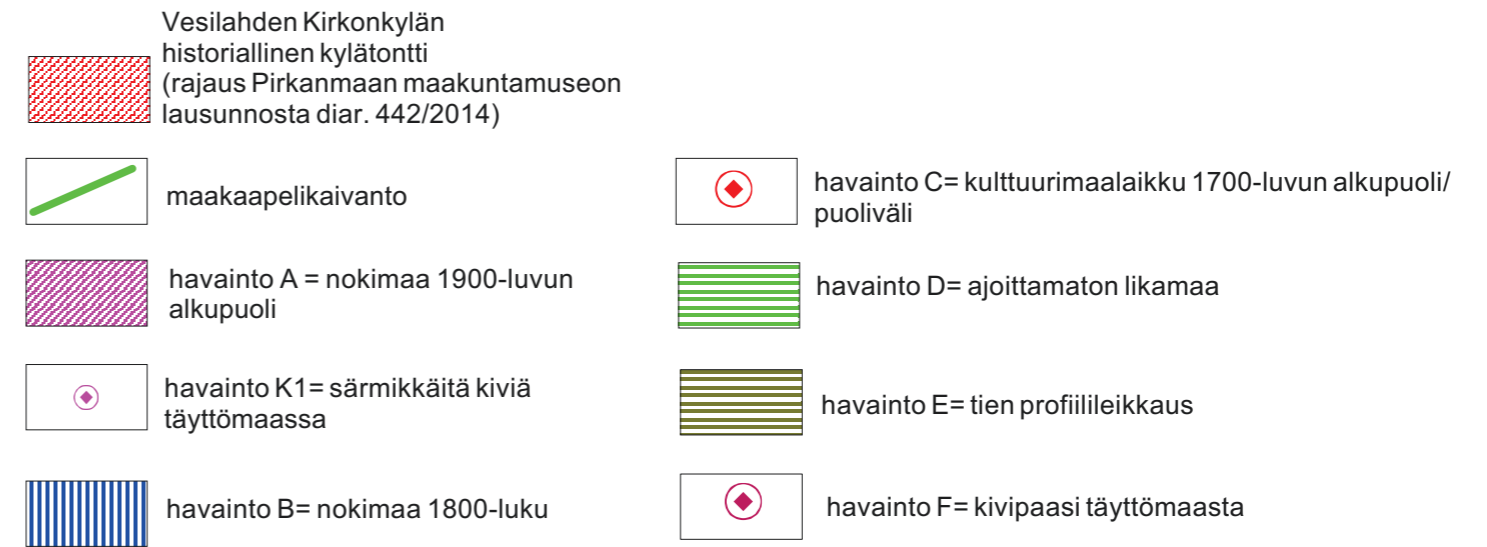
VESILAHTI KIRKONKYLÄ

KEVYENLIIKENTEENVÄYLÄN RAKENTAMISEN JA MAAKAPELOINTITYÖN ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

Kartta 1. Havaintojen A - F sijainti

Digit. Kirsi Luoto 2015

MK 1: 900

Pohjakartta (c) Vesilahden kunta, Destia ja ELY-keskus 2015

VESILAHTI KIRKONKYLÄ

KEVYENLIIKENTEENVÄYLÄN RAKENTAMISEN JA MAAKAPELOINTITYÖN ARKEOLOGINEN VALVONTA 2015

Kartta 2. Havaintokohdan G sijainti.

Digit. Kirsi Luoto 2015

Mk 1: 700

- kiinteä muinaisjäännös, Kirmukarmu (922010020)
keskikoordinaatti muinaisjäännösrekisteristä, ei tarkempaa rajausta
- maakaapelilinjaus (Linjaus 4)
- havainto G= likamaalaikku, historiallinen aika

